

4. TKP II. KONGRESİ

(THİF'nin 1922'de Ankara'da Yaptığı Toplantı)

Birlikim'de çıkan (Sayı 61, Mart 1980) «Mustafa Suphi Üstüne Notlar» başlıklı yazımda, Mahad Sofiyev adlı Azerbeycanlı bir arkadaşımın yayımlanmamış Tarih Bilimler Doktoru Adaylığı tezinden söz etmiştim. Burada, o çalışmadan alabildiğim bir notla tezin kapağını ve İçindekiler'ini aynen aktarıyorum.

**

(s. 273)

«Anadolu burjuvazyasının polis organlarının takiplerine bakmayarak, TKP'nın ikinci kurultayına 308 nefer partiya uzvu ve 150 neferden artık namzedi temsil eden 29 nefer nümayende gelmişti ki, onların 13 neferi — esasen demiryol ve harbî zavodun fehlelerinin nümayendeleri, 15 neferi — muallim, jurnalist ve hekimlerden olan ziyahlıların nümayendeleri ve 1 nefer ise kendilerinin nümayendesinden ibaret idi.»

(dn. 2) Sovyetler İttifakı Komünist Partiyası Merkez Komitesi yanında Marksizm-Leninizm Enstitüsü Gürcistan Filyalinin Partiya Arşivi, Fond 13, Siyahı 1, İş 371, Varag 29.

(Yani: 2. Kongreye 308 üye ve 150'yi aşkın üye adayını temsilen 29 delege gelmiş; bunların 13'ü Demiryolu ve Askerî Fabrika (İmalât-ı Harbiye) işçilerinin, 15'i öğretmen, gazeteci ve doktor gibi aydınların, 1'i ise köylülerin delegeleriymiş.)

**

Bu alıntının asıl önemi, Süleyman Nuri'nin Öyküsü'nde, onun İ. Bilen Yoldaş'a mektubunda verilen bir bilgiyi doğrulamasıdır: TKP II. Kongresiyle ilgili belgeler (Komintern gözlemcilerinin raporları vb.) Tiflis'deki SBKP Arşivi'nde bulunmaktadır. Türkiyeli bir araştırmacının da günün birinde bu kaynaklardan yararlanabileceğini umarım!

II / E / 9 655

TKP'nin

TKP İKİNCİ KONGRESİ

2 — T.H.İ.F.'nin ilk kongresi, T.K.P.'nin ikinci kongresi sayılmıştır. Bu toplantı hakkında, T.K.P. *Doğuşu, Kuruluşu, Gelişme Yolları*, s. 37-39'da şu açıklamalar veriliyor:

"TKP'nin II. Kongresi, 15 Ağustos 1922'de Ankara'da toplandı.* Kongre, Millet Bahçesinin sinema salonunda yapılacaktı. Hükûmet, Kongrenin toplanmasına engel olmak için, polisin eliyle sinema binasını yaktırdı.** Kongreye gelen delegeleri yıldırım amacıyla çeşitli baskılar yapıldı. Kimisini öldürmeye yeltendiler. Sonunda, İçişleri Bakanlığı, Kongrenin toplanmasını yasak etti. Bunun üzerine, Kongre Ankara bağlarında gizli toplandı.

Kongre, Merkez Komitesinin raporunu dinledi. Raporla, I. Kongreden sonra geçen olayların ve yeni durumun incelemesi yapıldı. Gereken sonuçlar sıralandı. Burjuvazinin, Ankara hükümetinin, bir yandan geniş halk yığınlarının savaşı karşısında emperyalistlerle çatışmak, cephelede savaşmak zorunda kaldığı, öte yandan halk hareketini, demokratik devrim hareketini baskıyla frenlemek yoluyla

* Kongre gerçekte 15 Ağustos'ta değil, daha sonra başlamış olmalı; çünkü 22 [21 olmalı] Ağustos tarihli *Yeni Hayat*'ta (Sayı 20) şu ilânı görüyoruz (arka kapak):

"THİF Kongresine Gelecek Arkadaşların Nazar-ı Dikkatine:

1. THİF Kongresine gelecek murahhas arkadaşların Ankara'ya gelir gelmez derhal İkaz Matbaası vasıtasıyla merkez-i umumî binasındaki Vesika Kayıt ve Kabul komisyonuna müracaat eylemelerini.

2. Matbuat ve Neşriyat komisyonu murahhas arkadaşlardan kısa makaleler ve muhitlerindeki fırka faaliyeti hakkında raporlar yazarak komisyona vermelerini.

3. Teşkilât ve İdare komisyonu intihap edecekleri murahhaslardan maada Ankara'daki amele arkadaşlarla dernek teşkilâtlarının Kongre ile alakadar olmaları ve Kongrenin umumî celselerinde misafir olarak hazır bulunmalarını ve misafir biletlerini almak için de Ağustos'un 12-17'sine kadar Teşkilât ve İdare komisyonuna müracaat eylemelerini.

4. Kongrenin müzakeratı mecmuamızın kabında yazılmış olmakla mütalâa eylemelerini rica eyler.

Halk İştirakiyun Fırkası Merkez-i Umumisi"

** *Yeni Hayat*'ın 5 Ağustos tarihli 18'inci sayısının arka kapağında, Millet Bahçesi dahilinde üç sene evvel yapılan sinema ve tiyatro binasının yandığı ve 4.000 liralık zarar meydana geldiği haber verilmektedir. (Millet Bahçesini THİF'nden Ahmet Hilmi işletiyordu! Altı yıl sonraki bir tutuklamada "hâşâ sümme hâşâ" Komünist olmadığını, ama eski THİF üyeliği nedeniyle her "partiri"da hemen hatırladığını açıklayan Ahmet Hilmi üstüne biyografik bilgi için bak. "Ankara'da Komünistlerin Muhakemesi," *Vakit*, 26 Temmuz 1928.)

la, içeride gericilerle, eski sınıflarla, dışarıda emperyalistlerle uzlaşmak eğilimleri gösterdiği belirtildi. Burjuvazinin, halk davasına, devrime hiyanetlerini ... söylemekten Kongre çekinmedi. Ankara hükümetinin, halkın kanlı bıçaklı düşmanlarıyla —emperyalistlerle ve derebeylerle— uzlaşma yolları aradığı, bu yüzden memlekette ilerici kuvvetlere, en başta Komünist Partisine saldırdığı belgelerle, olaylarla gösterildi.

Bunun yanısıra, II. Kongre, millî burjuvaziyi, savaşta kaldıkça, emperyalizme karşı, sömürgecilere karşı, derebeyliğe karşı tutmak, onu bu savaşa zorlamak ilkesinden vazgeçmedi. En başta, düşmanları anayurt topraklarından koymak, millî egemenliği elde etmek gerekti.

II. Kongre, Merkez Komitesinin raporunu onaylayan kararında şöyle der: Millî kurtuluş hareketine, cepheledeki silâhlı savaşa T.K.P. elinden gelen her yardımı yapacaktır. Bunun yanında, burjuvazinin gericî çevrelerle, yabancılarla, emperyalistlerle uzlaşmaya gitmek yoluyla millî kurtuluş hareketini söndürmek, bu savaşın derin demokratik bir devrime yükselmesini önlemek istediğini, bu çok önemli olayı, burjuvazinin içyüzünü geniş halk yığınlarına durmadan anlatacaktır.

II. Kongrede köylü meselesi üzerinde uzun tartışmalar oldu. Toprak devrimi, gericiliğin kökleri — derebeyliğin kökünden temizlenmesi konusu daha derinden ele alındı. Demokratik devrimin ilkeleri incelendi. Bu en canlı konuyla bağlı görülerek, Millet Meclisindeki 'Halk Zümresi'nin durumu, tutumu enine boyuna görüldü. 'Halk Zümresi' millî burjuvazinin daha ilerici, daha devrimci yönüne öncülük ediyordu. Burjuvazi, daha sonra bu zümreyi bir yandan ezdi, öbür yandan kendi içinde eritti.

II. Kongre, T.K.P.'nin yardımıyla bir Köylü Partisinin kurulmasını onayladı. ...özel kararlar, sendika hareketinin kuvvetlendirilmesini istedi. ...

1923 yılının başlarında [! ?] hükümet, —o zamanki Başbakan Rauf bey (Orbay)— gizli yapılan II. Kongreyi bahane ederek, T.K.P.'yi yasak etti. Partinin merkez evini polisler bastı, kapattı."

657

6

Aynı toplantıyla ilgili olarak, Arslan, *Sovremennaya Turtsia*, [Çağdaş Türkiye], (Moskova, 1923) s. 41-43'te şu bilgiler verilmektedir:

Halk İştirakiyun Fırkası 15 Ağustos 1922'de toplanacak TKP İkinci Kurultayı için 45 gün önceden Hükûmete başvurarak gerekli izni aldı. Fakat 12 Ağustosta Başvekil Rauf Beyin emriyle verilen izin kaldırılınca gizli toplanmak zorunda kaldı. Komintern temsilcisi, Kurultay öncesi Ankara'ya gelmiş, şehir teşkilâtına gerekli talimatı vermiş ve hazırlıkları denetlemişti. Ağustosun ikinci yarısında Ankara'da toplanan TKP 2. Kurultayına 303 parti üyesi ve 110 aday-üyeyi temsilen 28 temsilci katılmıştı. Okunan faaliyet raporuna göre Kurultay arifesi Partinin 500'ün üzerinde üye ve 200'ün üzerinde aday-üyesi bulunuyordu. Lâkin tüm üye ve aday-üyelerin ancak üçte ikisi Kurultayda temsil edilebilmişlerdi. İstanbul ve Doğu Anadolu temsilcileri Ankara'ya bırakılmamışlardı.

Kurultayda görüşülen sorunların en önemlileri Millî Burjuva Hükûmetiyle olan ilişkiler, işçi sınıfının durumu, sendikalar sorunu ve nihayet köylü sorunu idi.

Dahili vaziyetle ilgili bölümde iç politikada hükûmetin ancak belirli bir noktaya kadar savunulabileceği, Kemalciler arasında irticanın başkaldırmakta olduğu ve bu kuvvetlerin emperyalizmle uyuşmaya canattıkları belirtildi. Bunları gözönünde bulundurarak Kurultay hükûmetin iç politikasını eleştiriyor ve işçi ve köylüleri "içtimai inkilâbın ikinci merhalesini" başlatmaya, irtica kuvvetlerine karşı demokratik hareket uğrunda mücadeleye çağırıyordu.

İşçi sorununda Kurultay'da ivedi olarak sendikaların örgütlenmesi, işçilerin iktisadî durumlarının iyileştirilmesi öngörülmüyordu.

Köylü sorununda Kurultay vergiler ve toprak sorunu ile ilgili bir reform programı düzenledi. TKP'nin rehberliğinde bir Köylü Partisi kurulması öngörüldü.

Kurultayında Parti Nizamnamesi yeniden gözden geçirildi. Parti kadrolarının arındırılması için karar alındı. Hücreler ve vilâyet komitelerinin görevleri ve ilişkileri belirlendi.

Gençlik sorununa da değinildi. Somut önlemler kabul edildi. Nihayet Kurultay basın sorununa eğildi. İşçiler için özel bir gazete çıkarılması, Marksist literatürün yayınlanması gerekli görüldü.

Yapılan seçimlerde TKP Merkez Komitesi büro üyeliklerine Salih Hacıoğlu, A. Nâzım, Affan Hikmet (listeden), Şefik Hüsnü (listeden), Ata Çelebi, Ahmed Edib ve başkaları*** seçildiler. Merkez Komitesinin Birinci Sekterliğine Salih Hacıoğlu getirildi.

[Bu kaynaktan yararlanabilmemizi, Sayın Zafer Toprak'ın yardımına borçluyuz.]

*** Şişmanof raporunda, Merkez Komitesine seçilenlerden üçünün daha adları açıklanıyor: Ahmet Hilmi, Mehmet Ali ve Behram Lütfi. Aktaran: A. Salyılgan, *Solun 94 Yılı*, s. 460 - Bl. 8/n. 15.